

EXPOZIȚIA "UN SIMBOL AL MARII UNIRI- MONUMENTUL INAUGURAT ÎN CERNĂUȚI LA 11 NOIEMBRIE 1924"

de NICOLAE PETRESCU

Cu ocazia inaugurării Monumentului Unirii la Cernăuți pe 11 noiembrie 1924 Înalt Prea Sfinția Sa Mitropolitul Bucovinei amintea că în rugăciunea de sfințire a monumentului s-a spus "Domnul a dat poruncă să se pue piatră ca să se știe ce s-a întâmplat în trecut"¹. Această poruncă a fost cunoscută strămoșilor noștri numai că ei nu prea au avut răgazul și nici mijloacele să o aplice prea des.

În 1848 pe câmpia de lângă Blaj s-a ridicat o Piatră a Libertății ca o întruchipare a luptelor și suferințelor seculare ale românilor dar pe care puterea asupritoare a aruncat-o cu dinamita în aer pentru ca românii nici acest modest semn al dorinței lor arzătoare și statornică să nu-l mai aibă.

Bucureștenii au dezvelit în 1874 statuia lui Mihai Viteazul ca simbol de veacuri al luptei în vederea înfăptuirii unității naționale despre care Nicolae Iorga scria "De la 1600 nici un român n-a mai putut gândi unirea fără uriașa lui personalitate, fără paloșul sau securea lui ridicată spre cerul dreptății, fără chipul lui, de curată și desăvârșită poezie tragică"².

Un an mai târziu la Iași Consiliul Comunal a inaugurat bustul lui Grigore al III-lea Ghica pe locul unde fusese asasinat la 1 octombrie 1777, Piața Beilicului sau "dricul târgului" de altădată³. Bustul a fost lucrat de Karl Storck și dăruit de Domnitorul Carol I pentru pioasa și îndurerata procesiune în amintirea celui care căzuse deoarece protestase vehement contra răpirii Bucovinei. Ceremonia a avut și scopul de a contracara serbarea de la Cernăuți consacrată centenarului încorporării Bucovinei la Austria. Gestul Domnitorului de a dăruir bustul voievodului martir "vădea, după cum arăta regele Ferdinand la Cernăuți în 1924, gândul său intim în altele aspirațiuni ale României, despre care vorbește în testamentul său"⁴.

Cu prilejul centenarului anexării Curtea de la Viena a ridicat la Cernăuți un grup statuar considerat de români "monumentul fățarniciei" deoarece pe placardele lui era scris în nemțește, rutenește și românește, cea mai sfidătoare ipocrizie cu care stăpânirea de atunci ascundea răpirea Bucovinei "În amintirea unirii Bucovinei cu Austria"⁵. Basorelieful ce înconjură gâtul soclului reprezenta Bucovina în chip de copilă, alergând voioasă cu flori în brațele împărătesei, care trona pe jeț având la spate pe

cancelarul ei. Copila era urmată de cele nouă muze inspiratoare a așa-zisei uniri de bunăvoie. Împărăteasa era Maria Thereza "Mierea desfrântă" cum o caracteriza Mihai Eminescu, iar cancelarul - Kaunitz⁶.

De aceeași fățărnicie avea să dea dovadă câteva decenii mai târziu și Curtea de la Petersburg deoarece în 1914 - după cum consemna I.G.Duca în "Amintiri Politice" - Nicolae al II-lea, după ce căutase să-și asigure prietenia României (prin vizita de la Constanța) "a plecat cu yachtul său "Standard" prin Odesa, apoi prin Chișinău ca să inaugureze statuia strămoșului său în domnie, Alexandru I Pavlovici, acela ce prin silă și violențe smulse Basarabia de la sânul patriei române. Era față de noi o zadarnică cruzime. Soarta ne-a răzbunat cu prisosință, când patru ani în urmă, el zăcea mort prin Siberia fără urme de mormânt, iar Basarabia, reîntoarsă la patria mamă, punea să se arunce la pământ chipul de bronz al neîndu-plecatului ei cuceritor".

Românii din Bucovina nu au putut ridica sub stăpânirea austriacă monumente publice dar au păstrat cu sfințenie prin mari sacrificii mănăstirile și bisericile. După războiul pentru întregirea neamului în semn de recunoștință pentru eroii prin a căror jertfă s-a realizat idealul național s-au ridicat numeroase monumente.

După 1918 pentru ridicarea la Cernăuți a unui monument dedicat Unirii Bucovinei cu patria mamă s-a constituit un comitet de inițiativă sub președenția principelui Carol și având ca membri pe Ion Nistor, reputat istoric, rector al Universității din Cernăuți și ministru al Bucovinei, generalul Ludovic Mircescu, Comandantul Diviziei a VIII-a cu garnizoana la Cernăuți și doctorul Ion Jianu⁷.

Comitetul a lansat un concurs public în 1921 ce a fost însă casat, ținându-se altul după două amănări⁸. Rezultatele au fost comunicate în vara anului 1922. Concursul a fost câștigat de proiectul realizat de sculptorul Teodor Burcă și arhitectul Victor Ștefănescu și el urma să fie realizat după refacerea în spiritul observațiilor făcute de membrii juriului⁹. La concurs participase cu un proiect și sculptorul Spiridon Georgescu și arhitectul Iorgu Ciortan cu peste 20 de machete din care juriul a reținut-o bourul strivind pajura austriacă. Cuvântul hotărâtor l-a avut principele Carol care recomandase juriului ca "acest fragment, adică bourul, oricare s-ar alege din machete, să nu lipsească!"¹⁰. Monumentul urmând a fi așezat în Piața Unirii, în care se afla și clădirea istorică a "Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina" unde s-a ținut la 27 octombrie 1918 Adunarea Națională a Românilor devenită constituanța Bucovinei, și ținând cont de necesitatea standardizării înălțimilor pentru centrul orașelor, ambele proiecte au fost gândite la mari dimensiuni din care cauză sculptorii și-au asociat și arhitecții respectivi.

Proiectul ansamblului a fost conceput de Teodor Burcă în formă de esplanadă având în mijloc un pedestal pe care se afla simbolul alegoric al unirii, o tânără reprezentând Bucovina, sărutând drapelul purtat cu avânt de un soldat ce întuchipa armata română eliberatoare. Pe fața

pedestalului se afla o placă având inscripția ce consemna evenimentul.

În dreapta și stânga doi vulturi heraldici stăteau de strajă. Pe latura stângă a esplanadei se afla un basorelief reprezentând pe Dragoș Vodă în luptă cu bourul, apoi medalionul lui Grigore al III-lea Ghica și scena uciderii lui. Pe aripa dreaptă era înfățișate scene din luptele de la Mărăști și Mărășești iar în medalion regele Ferdinand. Capetele esplanadei se închideau în față prin două pedestale mai mici împodobite cu embleme militare în bronz. În spatele grupului reprezentând alegoric unirea a fost amplasat bourul strivind pajura cu două capete¹¹.

Monumentul a fost executat în întregime din piatră VRATA, plăcile cu inscripții în marmoră albă, iar ornamentica precum și partea sculpturală în bronz patinat. Lucrările de turnătorie au fost executate la firma Răscanu, iar cele de pietrărie la Antrepriza Biazini, ambele din Capitală¹².

Inaugurarea monumentului, la 11 noiembrie 1924, a constituit un eveniment național la festivități participând suveranii României Mari, principele moștenitor, primul ministru și alți membri ai guvernului, înalțul cler și ofițeri superiori de la cei din Comandamentul suprem al armatei până la cei din garnizoana Cernăuți¹³.

Solemnitatea a avut loc în Piața Unirii unde s-a ridicat tribuna regală. După ce un cor a intonat un imn ocazional a avut loc o scurtă slujbă religioasă oficiată de către mitropoliți "înconjurați de înalțul cler". Mitropolitul Bucovinei, Nicolae Cotlarciuc în cuvântarea sa, a subliniat că "populația recunoscătoare a ridicat monumentul spre a vorbi despre mărețele fapte ale Regelui Ferdinand, ale prea glorioasei Doamne și a vitezei armate române"¹⁴.

Urmând la tribună Ion Nistor a făcut o admirabilă, retrospectivă a vicisitudinilor prin care a trecut Bucovina arătând forța cu care s-a tras "brazda de hotar în largul moșiei străbune nu a putut înăbuși și nici sfășia sufletul unui neam, care este unul și nedespărțit"¹⁵.

Generalul Ludovic Mircescu în numele Comitetului de inițiativă și de execuție a predat monumentul primarului orașului Cernăuți. Prin scurtul său discurs¹⁶ a arătat că alegerea zilei de 11 noiembrie nu este întâmplătoare deoarece la aceeași dată, dar în 1918 Divizia a VIII-a sub comanda generalului Iacob Zadik din dispoziția guvernului român, aflat la Iași, care a hotărât la cererea Consiliului Național Român să ia Bucovina sub protecția sa, intra în Cernăuți spre a asigura viața și liniștea locuitorilor.

Primarul orașului Cernăuți, Nicu Flondor, adresându-se asistenței a făgăduit solemn că primăria luând sub ocrotirea sa monumentul ridicat prin contribuțiile tuturor cetățenilor din Bucovina îl va păstra ca pe un scump odor și-l va îngriji cu toată dragostea patriotică¹⁷. Doctorul Ion Jianu, medic al armatei române în timpul Războiului întregirii neamului și membru al comitetului de inițiativă și execuție a monumentului, după ce a prezentat istoricul "monumentului fățărniceii", cel ridicat la centenarul anexării Bucovinei de către Austria, a insistat asupra profun-

delor semnificații ale celui la a cărui inaugurare participa. "Basoreliefurile acestui grandios monument, arăta vorbitorul, reprezintă realități din epopeea națională... momente eroice din războiul desrobirii fraților"¹⁸.

Încheind seria cuvântărilor Regele Ferdinand a evocat meritele țăranilor bucovineni și a conducătorilor lor, care înfruntând numeroase greutăți a reușit să-și păstreze conștiința națională. "Țara Moldovei - spunea Suveranul României Mari - a fost greu încercată prin pierderea unui ținut așa de bogat, locuit de o mândră și vrednică țărănime, care prin toate vicisitudinile vremurilor a rămas și astăzi temeiul etnic în această parte a țării. Neclintita statornicie a Românului i-a fost scut apărător, iar credința în Dumnezeu propovăduită de un cler însuflețit de conștiința națională, precum și munca înțeleaptă a fruntașilor și a cărturarilor de seamă ai neamului, i-au ținut trează în inimă nădejdea ca până în cele din urmă sfânta dreptate va ieși biruitoare"¹⁹.

După ce suveranii au semnat "URICUL FUNDATIUNII PENTRU MONUMENTUL UNIRII DIN CERNĂUȚI" a urmat defilarea cortegiului. Au trecut pe rând:

1. Cercetașii; toate cohortele de băieți și fete din Bucovina;
2. Societatea Uniunii foștilor voluntari legionari bucovineni;
3. Societatea de arcași;
4. Orașul Cernăuți;
5. Județele Bucovinei în frunte cu prefecții lor;
6. Asociația generală a invalizilor de război cu filialele din Bucovina și Iași.

Defilarea trupelor din garnizoana Cernăuți având în arțieră călăreții Regimentului 11 Roșiori a încheiat parada, regele Ferdinand felicitând comandamentul Diviziei a VIII-a pentru frumoasa ținută a militarilor.

După un dejun oferit la palatul mitropolitan, suveranul și suita sa au mers la Cimitirul Ostașilor căzuți pentru întregirea neamului unde a fost dezvelit Monumentul eroilor²⁰.

Seara la Teatrul Național a avut loc un festival cu următorul program²¹:

1. "Imnul regal" executat de corul Societății Muzicale "Armonia" cu concursul profesorilor conservatorului din localitate și al orchestrelor regimentelor 3 grăniceri și 10 jandarmi.
2. "Legenda Coroanei", poem dramatic de Mircea Rădulescu, reprezentat de o echipă a Teatrului Național din București, cu concursul armatei și al mai multor domni și domnișoare din localitate;
3. Imn festiv de Alexandru Zira, Directorul Conservatorului din Cernăuți.

Cu ocazia cinei, care a urmat la cercul Militar din localitate, Regele Ferdinand arătând că în urma vizitei de la Alba Iulia luase șefia unui regiment de ardeleni și nevrând să rămână Bucovina mai prejos a hotărât să preia și șefia Batalionului 11 Vânători de munte din cadrul Regimentului 8 vânători căruia i-a dat numele lui Grigore al III-lea Ghica²².

În discursul de la inaugurarea Monumentului, Ion Nistor spunea "Bronzul nepieritor și rece îmbrățișează și reține aceste gesturi simbolice, vestind generațiilor viitoare, sfârșitul unei robii, ispășirea unei crime, împlinirea unui vis și biruința unei cauze"²³. Nu peste mult timp, în vara anului 1940 în urma notelor ultimative sovietice, visul avea să se spulbere ca urmare a unei noi crime asupra Bucovinei, jumătatea sa de nord intrând din nou în robie, de data aceasta sub cea sovietică.

Dacă autoritățile române de la Cernăuți au luat din centru, Monumentul Austriei ridicat în 1875, iar din grădina Arboroasa bustul în bronz al împărătesei austriece Elisabeta și le-au dus la muzeu²⁴, Monumentul Unirii ridicat în 1924 a fost sortit distrugerii. "Bronzul nepieritor" s-a dovedit prea slab sub oțelul tancurilor sovietice îndreptate spre monument chiar din primele zile ale ocupației.

La 14 august 1941 administrația românească reîntoarsă la Cernăuți a găsit din Complexul Monumentului Unirii numai soldatul cu drapelul și tânăra simbolizând Bucovina. La scurt timp acest fragment al monumentului a fost reasezat în Piața Unirii pe vechiul amplasament. După ocuparea orașului de trupele sovietice la 25 martie 1944 monumentul a fost din nou demolat și în locul lui așezat "omniprezentul" Lenin. În 1992 administrația ucrainiană a orașului a renunțat la simbolul comunismului piața fiind azi fără monument.

Întâmplarea a făcut ca sculptorul Spiridon Georgescu să păstreze în atelierul său din București, strada Acvila nr. 39, macheta bourului, deși comitetul de inițiativă o revendicase odată cu achiziționarea originalului în urma concursului²⁵.

Macheta bourului păstrează semnătura artistului și este o copie fidelă a originalului, care a fost integrat în ansamblul Monumentului Unirii inaugurat la Cernăuți în 11 noiembrie 1924. Identitatea între machetă și original este atestată și de generalul Ludovic Mircescu, membru al juriului pentru concurs, în scrisoarea din 15 august 1922 adresată sculptorului Spiridon Georgescu.

În proiectul său bourul strivind vulturul habsburgic era integrat unui ansamblu conceput în două registre²⁶. Cel de la bază conținea elemente de arhitectură moldovenească, partea de sus urmând să fie decorată cu basoreliefuli inspirate din evenimentele istorice: intrarea trupelor române în Cernăuți, răpirea Bucovinei, asasinarea lui Grigore al III-lea Ghica. Grupul sculptural de sus reprezenta România care ținea la pieptul său Bucovina. România era prezentată victorioasă cu brațul drept ridicat - ținând spada în formă de cruce ca semn al credinței. Deasupra grupului ce reprezenta unirea urma să fie sugerată umbra lui Ștefan cel Mare ca un semn de binecuvântare. În părțile laterale erau doi soldați unul care suna din goarnă victoria, celălalt în atitudine fermă, sub deviza "Pe aici nu se trece!".

Deoarece fostul atelier al lui Spiridon Georgescu, în care lucrase o viață, avea să fie supus demolării, ca întregul cartier "Uranus", urmașii săi

au donat în anul 1984 mai multe din machetele lucrărilor sale Muzeului Național de Istorie²⁷.

Studiindu-le am ajuns la concluzia că macheta reprezentând bourul strivind vulturul, lucrată în ghips patinat cu L: 2,20 m și l: 1,70 m., ca și alte două de basoreliefuluri au făcut parte din proiectul ansamblului pentru concurs. Unul reprezintă un înalt demnitar otoman în momentul când se pregătea să semneze în fața unei asistențe numeroase, un document. Scena poate îl reprezintă pe Reis Effendi, ministrul de externe, alături de Ismail Raif Bey, Costache Moruzi, dragoman al Porții și pe Thugut, ambasadorul Vienei la Constantinopol, cavalerul de St. Priest, ambasadorul Franței ori pe Zegelin, reprezentantul Prusiei²⁸. Neavând nici o însemnare despre documentarea folosită de sculptor, este greu de precizat dacă a vrut să reprezinte semnarea convenției din 25 aprilie/7 mai 1775 sau a celei din 2 iulie 1776.

Cealaltă machetă înfățișează uciderea domnitorului Grigore al III-lea Ghica, sculptorul imaginându-și momentul în care din porunca lui Ahmed Capugiul un otoman înfige iataganul în pieptul voievodului.

Apropiindu-ne de această machetă, ne-am amintit îndemnul lui Nicolae Gane la dezvelirea monumentului lui Ghica Vodă la Iași pe 1 octombrie 1875: "Această serbare de doliu a țării să o repetăm și în anul viitor și în toți anii de-a rândul și să o înrădăcinăm în deprinderile noastre și ale copiilor noștri căci exemplele mai ades amintite hrănesc sufletul și hrănesc bunii cetățeni"²⁹.

Urmând acest îndemn vechi de peste un veac cât și dorința unor membri ai "Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina" restauratorii laboratorului de ceramică al Muzeului Național de Istorie a României sprijiniți de un sculptor inimos, Doru Drăgușin, au reasamblat macheta bourului. Aceasta împreună cu cele două basoreliefuluri amintite mai sus, cu fotografiile și documentele legate de realizarea și inaugurarea monumentului s-au constituit în Expoziția "Un simbol al Marii Uniri, monumentul inaugurat la Cernăuți la 11 noiembrie 1924" și care a fost vernisată la Muzeul Național de Istorie a României în cinstea aniversării a 75 de ani de la 1 Decembrie 1918.

Răpirea Bicuviniei de Imperiul Habsburgic a fost considerată de poetul nostru național "de-a pururi o durere pentru noi".

Din nefericire aprecierea sa este actuală dacă ne gândim la situația dramatică a românilor din Regiunea Cernăuți aflați din nou sub stăpânire străină.

NOTE

1. Monitorul Oficial, partea I, 16 noiembrie 1924, p. 12607.
2. Nicolae Iorga, Note despre unirea românească, RI, 1920, p. 20.
3. Constantin-Liviu Rusu, Bustul lui Grigore Ghica-Vodă (Grigore al III-lea Ghica al Moldovei între anii 1764-1767 și 1774-1777), în Dacia Literară (serie nouă), nr. 10, (3/1993), p. 26.
4. Monitorul Oficial, 16 noiembrie 1924, p. 12.610.
5. Ibidem.
6. Ibidem.
7. Scrisoarea generalului Ludovic Mircescu către Spiridon Georgescu, Cernăuți, 15 august 1922.
8. Însemnare de Spiridon Georgescu, document nedatat, aflat în posesia urmașilor.
9. Monumentul Bucovinei, de L.I., Universul, 24 august 1922, p. 1.
10. Doc. cit.
11. Inaugurarea Monumentului Unirii Bucovinei, Ilustrațiunea, an XIII, nr. 105, noiembrie 1924, p.162.
12. Ibidem.
13. Monitorul Oficial, 16 noiembrie 1924, p. 12.607.
14. Ibidem, p. 12.608.
15. Ibidem, p. 12.607.
16. Ibidem, p. 12.608.
17. Ibidem, p. 12.609.
18. Ibidem, p. 12.609.
19. Ibidem, p. 12.612.
20. Ibidem.
21. Ibidem.
22. Ibidem, p. 12.613.
23. Ibidem, p. 12.607.
24. C. Loghin, Cernăuții, Tipografia Mitropolitului Silvestru, Cernăuți, 1936, p. 87-90.
25. Scrisoarea generalului Ludovic Mircescu către Spiridon Georgescu, Cernăuți, 15 august 1922.
26. Însemnare de Spiridon Georgescu, document nedatat.
27. Muzeul Național de Istorie a României.
28. Mihai Eminescu, Opera politică, vol. I (1870-1879), Cugetarea - Georgescu Delafras, p. 259-268, vezi și Hurmuzachi, Documente privitoare la istoria României, vol. VII, București, 1876, p. 159-161; Imaginea ar putea fi inspirată și de tratativele de la Palamutka, din ianuarie 1776, privind delimitarea noii frontiere, a se vedea procesele verbale din Doc.cit., vol. VII, p. 255-261.
29. Constantin-Liviu Rusu, loc. cit.

THE EXHIBITION "A SYMBOL OF THE GREAT UNIFICATION - THE MONUMENT UNVEILT AT CERNAUȚI IN NOVEMBER, 11, 1924"

- Abstract -

A lot of monuments were raised in the memory of the heroes who sacrificed their lives in the war for the unification of the Romanian provinces.

The sculptor Teodor Burcă and the architect Victor Ștefănescu won the contest initiated by a committee to choose the best project for a monument at Cernăuți. A part of Spiridon Georgescu's project, i.e. the aurochs crushing the Austrian eagle under its hooves.

The monument was erected in "Piața Unirii" where once the historical building of the Society for Romanian Culture and Literature in Bucovina used to be seen.

On the 11th of November 1924 the monument was unveiled. That was a national event. The King and the Queen of Romania, members of the government, the clergy and superior officers took part in the festivities.

In the summer of 1940, after the town Cernăuți was occupied by the Soviets, the monument was destroyed.

Spiridon Georgescu's descendents retrieved the aurochs crushing the Austrian eagle under his hooves and two reliefs representing Austria snatching Bucovina and Grigore Ghica III's killing. They donated them to the national History Museum of Romania.

Translated by Daniela Zdrenghea.

Fig. 1. Regina Maria semnând "Uricul Fundațiunii pentru Monumentul Unirii din Cernăuți". Colecția Muzeului Național de Istorie a României.
Queen Mary signing "Uricul Fundațiunii pentru Monumentul Unirii din Cernăuți" (The Document of the foundation for the Monument of the Unification from Cernăuți). The National History Museum of Romania.

Fig. 2.
Grupul central al Monumentului Unirii.
Colecția Muzeului Național de Istorie a României
The central group of the Monument of Unification.
The National History Museum of Romania.